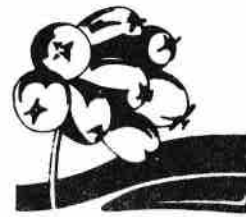

De Rosdoek

nr 33

heemkundige studiekring
De Acht Zaligheden

heemkundige studiekring
de acht zaligheden

HEEMKUNDEVERENIGING 'DE HOOGЕ DORPEN'
VESSEM WINTELRE KNEGSEL

D E R O S D O E K

Aflevering 33

September 1984

Redactieadres: Th. van der Aalst, Ganzestraat 17,
5527 CA Hapert, tel. 04977-1671.

Administratie: C.H.M. Witmer, Nijverheidslaan 16,
5506 EE Veldhoven.

Redactieteam:

Th. van der Aalst, Ganzestraat 17, Hapert.
H. Backbier, Heike 6, Vessem.
J. v.d. Biggelaar, Kerkstraat 13, Wintelre
Mevrouw Th. Cools-Van Son, Antwerpsebaan 9,
Knegsel.
H. Huijbers, Weverstraat 10, Steensel.
A. Kockx, De Pottenbakker 44, Veldhoven.

De volgende Rosdoek verschijnt in dec. 1984.

Copy wordt ingewacht tot uiterlijk 1 November
1984 op het adres van de redactie.

VAN DE BOEKENPLANK

Wonder boven wonder: een nieuw boek van Johan Biemans.

In zijn zevende boek laat deze Kempische schrijver ons genieten van een aantal smakelijke verhalen, gelardeerd met veel humor, geënt op de vroegere geloofsbeleving en de simpele onbevangingheid van de toenmalige Kempische mens, waarbij af en toe ook hedendaagse zaken om de hoek verschijnen.

De ondertitel van dit boek "Sint Janstros voor Den Bosch" dient een tweeledig doel. Hij laat de verhalen voor een gedeelte plaatsvinden in de St. Jans kathedraal te Den Bosch en hij heeft het boek opgedragen aan de oud-bisschop van Den Bosch Mgr. J. Bluysen. De leuke illustraties van Jennemieke Willems sluiten 'wonderwel' aan bij de vertellingen.

Wonder boven wonder/ door Johan Biemans

Hapert: De Kempen, 1984.

96 p. ISBN 90-70427-27-3

Een gouden huis: jubileumuitgave bij gelegenheid van het 50-jarige bestaan van de kerk van de parochie van de H. Lucia te Steensel (1934-1984).

Steensel: Parochie van de H. Lucia, 1984.

24 p. Prijs f 10,--, inclusief verzendkosten.

Te bestellen bij: Th. Gosselink, Fr. van Nunenstraat 30, Steensel. Tel. 04979-3435.

De Kempen/ door Robin Hannelore.

Amsterdam: Elsevier, 1984.

120 p. Prijs f 10,-- ISBN 90-10-05135-8
(Elsevier reiskompas)

Kleur op historische gebouwen: de uitwendige afwerking met pleister en verf tussen 1200 en 1940/ door W.F. Denstlagen en A. de Vries.
Den Haag: Staatsuitgeverij, 1984.

128 p. Prijs ca. f 33,-- ISBN 90-12-04527-4

Redactieteam:

Th. van der Aalst, Ganzestraat 17, Hapert.
H. Backbier, Heike 6, Vessem.
J. v.d. Biggelaar, Kerkstraat 13, Wintelre
Mevrouw Th. Cools-Van Son, Antwerpsebaan 9,
Knegsel.
H. Huijbers, Weverstraat 10, Steensel.
A. Kockx, De Pottenbakker 44, Veldhoven.

De volgende Rosdoek verschijnt in dec. 1984.

Copy wordt ingewacht tot uiterlijk 1 November
1984 op het adres van de redactie.

VAN DE BOEKENPLANK

Wonder boven wonder: een nieuw boek van Johan Biemans.

In zijn zevende boek laat deze Kempische schrijver ons genieten van een aantal smakelijke verhalen, gelardeerd met veel humor, gëent op de vroegere geloofsbeleving en de simpele onbevengheid van de toenmalige Kempische mens, waarbij af en toe ook hedendaagse zaken om de hoek verschijnen.

De ondertitel van dit boek "Sint Janstros voor Den Bosch" dient een tweeledig doel. Hij laat de verhalen voor een gedeelte plaatsvinden in de St. Jans kathedraal te Den Bosch en hij heeft het boek opgedragen aan de oud-bisschop van Den Bosch Mgr. J. Bluysen. De leuke illustraties van Jennemieke Willems sluiten 'wonderwel' aan bij de vertellingen.

Wonder boven wonder/ door Johan Biemans

Hapert: De Kempen, 1984.

96 p. ISBN 90-70427-27-3

Een gouden huis: jubileumuitgave bij gelegenheid van het 50-jarige bestaan van de kerk van de parochie van de H. Lucia te Steensel (1934-1984).

Steensel: Parochie van de H. Lucia, 1984.

24 p. Prijs f 10,--, inclusief verzendkosten.

Te bestellen bij: Th. Gosselink, Fr. van Nunenstraat 30, Steensel. Tel. 04979-3435.

De Kempen/ door Robin Hannelore.

Amsterdam: Elsevier, 1984.

120 p. Prijs f 10,-- ISBN 90-10-05135-8
(Elsevier reiskompas)

Kleur op historische gebouwen: de uitwendige afwerking met pleister en verf tussen 1200 en 1940/ door W.F. Denstlagen en A. de Vries.

Den Haag: Staatsuitgeverij, 1984.

128 p. Prijs ca. f 33,-- ISBN 90-12-04527-4

Someren en Lierop in oude ansichten/ door A.H.F. Remery. 2e dr.
Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 1984.
80 p. Prijs f 29,90 ISBN 90-288-2841-9
(In oude ansichten)

Eicha museum Bergeijk/ door Johan Biemans, Jos Deeben en Frans Theuws; publ. van de Stichting Eicha.
Hapert: De Kempen, 1984.
47 p. Prijs f 10,-- ISBN 90-70427-24-9
(Bevat allerlei documentatie op archeologisch en historisch gebied van het werkgebied van de Stichting Eicha en het Eichamuseum).

September 1944: Operation Market Garden/ door A. Korthals Altes, K. Margry, G. Thuring e.a.
Weesp: Fibula van Dishoeck, 1984.
116 p. Prijs f 24,50 ISBN 90-228-3748-3
(het is een goed gedocumenteerd chronologisch boek over de bevrijding van het zuiden van Nederland en de slag om Arnhem, met Nederlandse en Engelse tekst).

Brabants Kempen- en vennenpad/ publ. van het NIVON i.s.m. de Stichting Lange-Afstand-Wandelpaden.
Amsterdam: NIVON, 1983.
65 p. Prijs f 11,25 ISBN 90-70601-08-7
(Verkrijgbaar bij het V.V.V.)

Museumkrant Noord-Brabant: Jaargang 1, 1984/ uitgave van de Vereniging van Musea in Brabant. De krant bevat een volledig overzicht van musea in onze provincie, wat zij bevatten en de openingstijden. Voor de regelmatige museumbezoeker of als we er eens uit willen trekken in eigen omgeving is dit een uitnemend document, te meer omdat onze musea in veel gevallen niet dagelijks te bezichtigen zijn. Deze uiterst welkome krant is gratis verkrijgbaar bij de musea en de V.V.V.'s.

Een geschiedenis van het Nederlandse landschap/ door J. van Westen.
Van Spijk, 1984.
192 p ISBN 90-6211-6481-1 Prijs f 40,-

Twintig eeuwen vlas in Vlaanderen/ door Bert Dewilde.
Bussum: Lannoo, 1983.
439 p ISBN 90-209-1118-X Prijs f 130,-

De Tielse kroniek: een geschiedenis van de Lage Landen van de volksverhuizingen tot het midden van de 15e eeuw, met een vervolg over de jaren 1552-1566/ ingeleid en vert. uit het latijn door Jan Kuys e.a.
Amsterdam: Verloren, 1983.
ISBN 90-6550-004-9 Prijs f 56,- (gebonden),
f 39,- (paperback)

Levend verleden: de Nederlandse samenleving van de prehistorie tot in onze tijd/ door H.P.H. Jansen.
Amsterdam: Sijthoff, 1983.
248 p. ISBN 90-218-2673-9 Prijs f 65,-

Inleiding tot de historische geografie van de Nederlandse cultuurlandschappen/ A.J. Verploet e.a.
Wageningen: PUDOC, 1984.
136 p. ISBN 90-220-836-3 Prijs f 26,-

Andere structuren, andere heiligen: het veranderende beeld van de heilige in de Middeleeuwen/ onder red. van R.E.V. Stuip en C. Vellekoop.
Utrecht: HES, 1983.
286 p. ISBN 90-6194-104-0 Prijs f 29,75.
(Utrechtse bijdragen tot de mediëvistiek; 2)

Middelnederlandsch handwoordenboek/ door J. Verdam: bew. door C.H. Ebbinge Wubben.
Supplement: door J.J. van der Voort van der

Kleij.

Nijhoff, 1983.

354 p. ISBN 90-247-0713-7 Prijs ± f 65,-.

H. Huijbers

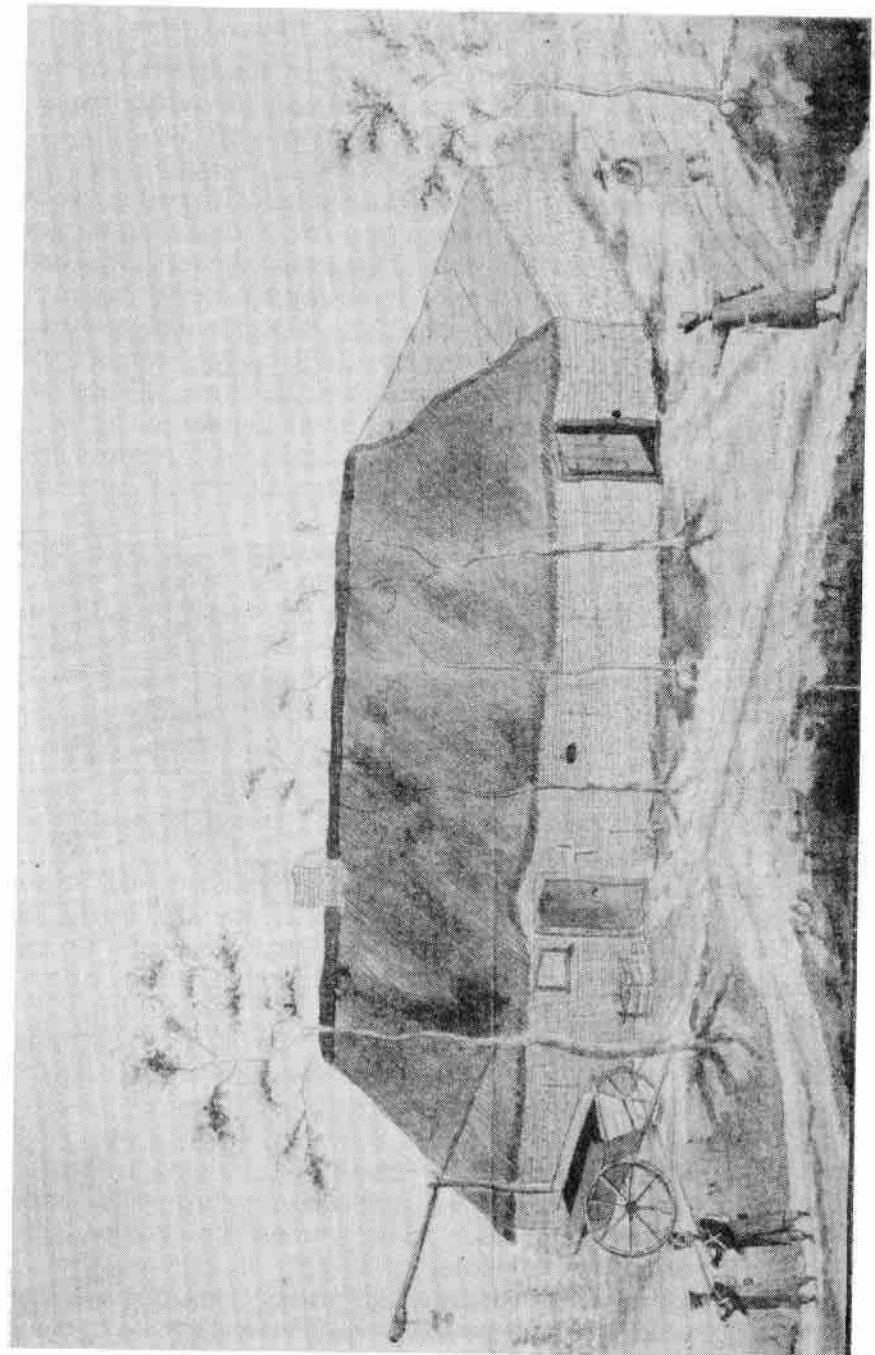
Kanttekening bij kanttekening van de redactie

Zonder mij te willen mengen in de discussie over zeven, acht, negen of andere aantallen zaligheden (Rosdoek no. 32), wil ik toch even reageren op de kanttekening van de redactie. In het artikel "De 8 Zaligheden" citeert Ad Tilborgs uit het dagboek van Lt. Johannes Ludovicus Kikkert opgetekend tijdens de Belgische opstand. Het citaat luidt: "Ons bataillon kreeg order naar het dorp Vessum en naar de onder het dorp behorende gemeenten te moeten marcheeren, de compagnie waarbij ik hoorde werd toen gederacheerd naar het dorptje Knegsel....."

In de kanttekening meent de heer v.d. Aalst het woord "gemeenten" uit te moeten leggen als: "gemeynten" de ruime ontgonnen, niet aan particulieren in eigendom behorende gebieden buiten de dorpskernen en niet de bestuurlijke eenheid en haar totale grondgebied. Bovendien, zo wordt er aan toegevoegd, leenden deze gebieden zich het best voor het opslaan van een kampement.

Geen enkele aanwijzing in het dagboek van Lt. Kikkert, noch in het boek van J.G. Kikkert "Bericht van de 10daagse veldtocht; België en Noord-Brabant in de frontlijn 1830-1834" geeft grond voor deze veronderstelling. Integendeel:

1. In Knegsel is geen sprake van een kampement, alleen maar van inkwartiering in een boerderij. Kikkert geeft er een beschrijving van en maakte er zelfs een aquarel van. (hierbij afgedrukt)

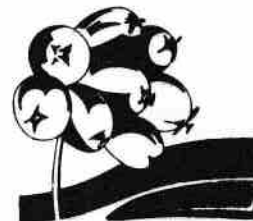

2. Wanneer Lt. Kikkert zich op de heide bevindt dan meldt hij dat ook.
- den 26e julij hadden wij een inspectie voor Z.M. onze Koning, de Prins van Orange en Prins Frederik op de heide van Woensel.
 - den eersten augustus (1831) klonk het langgewenschte voorwaarts door onze gelederen, en in den morgen van den 2den verlieten wij reeds met ons bataillon Blaartheim, trokken door de dorpen Veldhoven en Westerhoven en Bergeijk, alwaar de geheele divisie verzamelde op de heide van Bergeijk.
 -zeer kort daarna verlieten wij deze plaats, onze beweging stellende naar Postel, zijnde eene grote Abtdij liggende in 't midden eenen zeer uitgestrekte woeste heide.
 - den 21 hadt er eene inspectie plaats op de heide tusschen Geldrop en Mierlo.
 - de wandeling naar het dorp (Steensel) was zeer aangenaam als zijnde eene rechte laan van sparrenbomen van de tooren van Kneysel tot Steensel door de woeste heide.
3. Wanneer Lt. Kikkert het woord gemeenten gebruikt bedoelt hij soms de bestuurlijke eenheid, maar meestal de parochie (hij was van protestantse huize).
- den 1ste julij werden wij afgelost door de 2e en 3e compagnie van ons bataillon, wij moesten naar Waalre, de lt. Rau en ik geraakte wederom bij elkander bij eene heer de Vries, secretaris der gemeente.
 - Lieshout.....hunnen kerk is toegewijd aan eene heilige met namen Servatius....hij werd door deeze gemeente als patroon verkozen.
 - Jaarlijks wordt een feest gevierd bestaande uit het afschieten van eenen vogel, waaraan alle de leden der gemeente verplicht zijn deel te nemen.
 - Daarna marcheerden wij naar het dorp Vessem, ik geraakte als nu in kwartier bij

den heer J. van den Heuvel, pastoor der gemeente aldaar.

Het hele Kikkert dagboek is een pretentieloos, nuchter, soms met wat pathos geschreven relaas, misschien bemoeilijkt door het ontbreken van punten en komma's. Alleszins het lezen waard. Opmerkingen als in "kanttekening van de Redactie" in Rosdoek no 32 geven m.i. geen aanvullende informatie. Integendeel zij leiden slechts tot kanttekeningen.

J. v.d. Biggelaar

heemkundige studiekring de acht zaligheden

Nieuw lid:

Hr. A. Antonis, Bergeijk.

Jacob van de Poel, een 17e eeuwse postbode in Steensel.

In de tweede helft van de 17e eeuw waren er nog geen regelmatige postverbindingen zoals tegenwoordig. Als een stads- of dorpsbestuur een brief verzond, gebeurde dat meestal met een speciale bode. In de oude burgemeestersrekeningen komen we dan ook regelmatig posten tegen voor betaald bodaloon. Ook kooplieden en andere particulieren waren van zulke gelegheidsboden afhankelijk.

In de grote steden waar behoefte aan een regelmatig interlocaal brievenvervoer bestond, gaf het stadsbestuur dikwijls aan een particulier het recht om de verbinding met een of meer andere steden te onderhouden. Tussen zulke postmeesters ontstond soms een samenwerkingsverband, waardoor bepaalde routen voor gezamenlijke rekening konden worden geëxploiteerd.

In de jaren vijftig van de 17e eeuw liepen er twee regelmatig bereden postrouten door zuidoost Brabant. Het eerste rit ("postrit" is onzijdig!) liep vanuit Dordrecht via Tilburg en Eindhoven naar het zuiden. Via Dordrecht was verzending vanuit en naar Rotterdam en Den Haag mogelijk.

Het tweede rit liet Eindhoven links liggen en liep over Gorinchem en Steensel naar Maastricht. Dit bood met meer plaatsen in de Republiek een verbinding dan het eerste en was daarom ook voor de Eindhovense kooplieden belangrijker. Om de mogelijkheden van het rit optimaal te benutten, stelde het stadsbestuur tussen 1653 en 1661 Jacob van de Poel uit Steensel aan om de verbinding tussen zijn woonplaats en Eindhoven te onderhouden. Voor tien gulden in het jaar bracht de Steenselse bode de post die hij van de passerende postiljons kreeg aangereikt naar de stad en gaf hij hun de retourpost af die hij uit de stad had meegebracht. Maar we mogen wel aannemen, dat hij daarnaast ook brieven zal hebben aangenomen en afgegeven voor of van dorpsbesturen en particulieren uit het gebied van de Acht Zaligheden, want zo'n kans op een bijverdienste zal hij zich niet hebben laten ontglippen!

Ofschoon na het inschakelen van Van de Poel de postverbinding voor de Eindhovense kooplieden aanzienlijk was verbeterd, was de toestand voor hen toch nog verre van ideaal. Na ontvangst van een brief duurde het immers enkele dagen voor het antwoord kon worden ver-

zonden en ook in de 17e eeuw kon tijd, geld betekenen. Het stadsbestuur ging daarom eens praten met de postmeesterscombinatie die het rit over Steensel verzorgde en dat had tot gevolg, dat de route eind 1678 of begin 1679 van Steensel naar Eindhoven werd verlegd. Als tegenprestatie hadden de Eindhovenaren moeten beloven op eigen kosten de verbinding met Hamond te verzorgen.

Jacob van de Poel raakte daardoor zijn baantje kwijt en de Acht Zaligheden een goede postverbinding.

J. Spoorenberg

Vraag van de redactie:

Weet iemand van onze lezers misschien hoe de in het vorige artikel bedoelde postroute van Gorinchem via Steensel naar Maastricht leidde?

Oude gildes (door: D. Vangheluwe, Eicha, Bergeyk)

Gilden in Brabant bestaan al eeuwen. Het St. Anna gilde in Riethoven met 1488 als oprichtingsdatum is zo'n voorbeeld. Over de gilden in Bergeyk bestaan weinig oude gegevens. De archieven zijn verdwenen en het reglement van het Sacramentsgilde is in de vorige eeuw ten huize van de hoofdman verbrand (Panken). Panken vermeldt in zijn geschiedenis van Bergeyk 4 gilden voor het einde van de 80-jarige oorlog (1648) met de namen: Heilig Sacrament, Sint Pieter, Sebastiaan en Heilige Barbara. Tegenwoordig zijn er nog twee: het Heilig Sacrament, ook kortweg "de guld" genoemd en Sint Joris of afgekort "de schut" in de volksmond.

Panken vermeldt nog, dat het Sacramentsgilde "voornamer" werd bevonden dan het Sint Joris gilde.

Twee aktes uit de schepenen protokollen van Bergeyk (R20) voegen hier nieuwe gegevens aan toe. (de tekst van de aktes is onverkort weer-

gegeven aan het einde).

De eerste akte is in feite een kwitantie voor de ontvangen aflossing ad 13 gulden en 10 stuivers van een jaarrente van 20 stuivers, getekend door de 2 dekens of gildemeesters en 5 vooraanstaande leden namens de gewone gildebreeders en zusters. Dit laatste is merkwaardig. Betekent dit dat de broederschap ook een zusterschap was? We weten het (nog) niet. De naam van het gilde uit de akte citeren we volledig: "Eerwaarde Heilich Sacramente ende Sinte Anna inder Kercken". Opmerkelijk is de dubbele naam van het gilde. De namen zijn op zich niet ongevoon (vergelijk het Sint Anna gilde in Riethoven), maar de vermelding van een dubbele naam suggereert dat er ooit twee afzonderlijke broederschappen of gilden hebben bestaan. Dit moet in ieder geval voor het jaar 1546 zijn geweest, want dan wordt de dubbele naam ook genoemd.

In de tweede akte, die we nu bespreken (zie het einde voor de volledige tekst van de akte) wordt de ligging van een perceel opnieuw vastgesteld, vermoedelijk omdat hierover twijfel was ontstaan. Uitdat perceel wordt een jaarrente 4 betaald aan het H. sacraments gilde voor het lezen van een mis. De akte noemt verder een akte van oudere datum uit het jaar 1546 waarin meester peeter wouters van de weebosch dezelfde rente aan het gilde belooft te betalen. Het is duidelijk, dat het gilde van het "Eerwaarde Heilich Sacrament ende Sinte Anna inder Kercken" uit Bergeyk reeds voor 1546 bestond.

Tot slot wil ik een derde akte vermelden waarin Dirk Heuvelds een rente belooft aan "der gulden van onser Vrouwen tot Borkel" van 4 gulden en 15 stuivers zonder belastingen (der heeren beeden, sulventen en alle andere ongelde) uit het jaar 1599. Deze akte verwijst naar een tweede akte in 1571 waarin Jacop Pauwels dezelfde rente belooft aan het gilde. Hieruit volgt, dat het "gulden van onser Vrouwen tot

borckel" dateert van voor 1571. Dit gilde bestaat nu niet meer en daarvoor in de plaats is er het gilde van Sint Sebastiaan opgericht in 1780.

Eerste akte (R20 Bergeyk)

Goessen Jan Smolders ende Jacop vereycken deeckenen ende guldemeesters van de Eerw heilige Sacramente ende Sint Anne inder kercken van Bercheyck met meester Symon hendricx, stadthouder (plaatsvervanger) des schoutis van kempelant, Thomas Janss ende Jan verhoeven ende Pauwels smolders, Scepenen, Jan martens ende matheus Franssoon vorsters, alle voors. guldebreeders der voors. gulden, bekenden soo voor hun ende in de naeme van de gemeenen guldebreeders ende susteren der voorschreven broederschappen ende met haerlieder gelijcken advise, affgequeeten ende aen haerlieden affgelost seeckere rhenten van twintich stuiver jaerlijcs gegeven eertijden bij frans smets, willen Jacops ende machiel hogaerts van dommelen door seeckere somme van derthien gulden ende tien stuiver bij de voors. guldebreeders-- daarvoor ontfangen, quiterende alsoo sij voors. deeckens ende haerlieden medebroeders voorschreven der voorschr. gelden ende de rhenten, afflossinge daeraff quiterende midts deesen ende eenen yegeelijcken des quytinge behoevende op verbant der guldebreeders personen ende goeden de voors. penningen ende bij hen te beleggen reeckeninge daaraff te maecken. Actum den 9. Juny 1597 in collegio.

Tweede akte (R20 Bergeyk, 1597)

Die deeckens van de gulden ende broederschap van het Eerwaarde heyligh Sacrament ende Sint Anne inde kercken, tot bercheyck om te coomen tot eenen condbrief, hebbende Judicielijken produceert: (dan volgt een getuigenis) -- Jan vermayen, sijns ouderdoms omtrent 70 jaeren ende gerit corstiaens, hebben getuycht ende ver-

claert, hen deponenten (getuigen) bij goeder memorien wel kennelijcken ende oyck waeractich te weesen, dat:
 seeckere erffenisse onder aengelaege metten huysinge daarop staende ende gronden daerthoe behorende inde parochie van bercheyck opten weebosch gelegen, alnu jegenwordich reenge- nootende (grenzende aan) metten sijden noort neffens gerit de smet erve, metten andre sijden neffens Anthonis cloots, aert kuenen ende geritz de smet voorschreven ende de kynderen korst ooms erven, met deen eynde aen de weebosch straet ende dander eynde aen Lambrecht Laukens ende gerit de smet vooschr. erven, sijnde deselffde erve, daer (dat) za. heer peeter wouters van den weebosch beseeten heeft, doen (toen) hij leefde ende inne gestorven (bezat het toen hij stierf) ende naer (na) hem, aert lemmens ende Iegenwordich besitteren, maria des voors.aert lemmens dochtere, daeruit die vooschr. aert lemmens bekent heeft, dat heer peeter wouters vooschr. deselve 4 gulden tsjaers uut denselven vooschr. erven bekent heeft, elcken der voors. gulden te lossen (af te lossen) ende quitten met achtien carolus gulden omme daarvoor te doen doen een misse voor des voorschreven eerwaarde heyligen Sacraments ende Sint Anna broederschap, breeder volgende den inhoudt vandien onder den Seegel van bercheyck, gepasseert de date 1546 den 24. 9bris-- Actum anno die coram (juni 1597)
 (scri. Wactelaar)

Derde akte (R 20 Bergeyk, 1599)

Dirck huevels heeft geloofd, gelovende alnoch midts deesen te gelden ende te betaelen .
 Dircken boons als guldemeester tot behoefte der gulden van onser vrouwen tot borckel, vier gulden 15 stuiver erfelijcken, loss, vrij gelts van allen der heeren beeden (belastingen), sulventen ende allen andere ongelde datter

enichsints op coomen moechte, daaraff den yersten paert (het eerste deel) vervallen is te lichtmisse lestgeleeden, te heffen ende te bueren uut eenen sijnen beempden, gelegen op borckel, v.L. aen dionys Lucas, a.L. aen de hamonter beempt, v.f. aen die dommel, a.f. aen dionys Lucas, gelovende voorts meer den voorschreven dirck, op hem ende alle sijne goeden, hebbende ende verkrijgende, den vooschr. onderpandt altijts goet ende wel duegende te maecken voor den erffpacht voorschreven; waarmede doot ende te nyet is alsulcken erffbrief van 4 gulden 15 stuivers als Jacop pauwels eertijden geloofd heeft (aan) hendricken creyten, als te dier tijdt guldemeester in daete 1571, den lesten dach in februari, att s (1599)
 (scri. Wachtelaar)

Cursussen:

In het programma 1984-1985 van Volksuniversiteit Eersel vonden wij 2 cursussen, die mogelijk interessant zijn voor U nl.:

de Cursus oud schrift

Bedoeling: het leren lezen van oude handgeschreven teksten vanaf de ME. tot + 1800 met de nadruk op de 17e en 18e eeuw. Materiaal uit deze streek (akten, notariaat, archiefonderzoek, heemkunde en eventueel stamboomonderzoek). Ook zal de geschiedenis van deze streek, waar dat dienstig is, worden besproken.

Cursusduur: 10 avonden van 2 uur.

Bedrag: f 70,-.

en de Cursus 'Brussel, vroeger en nu', met excursie. Deze cursus wordt verzorgd door ons lid E. Cools uit Knegsel.

Behandeld (respektievelijk bekeken) worden o.m.:

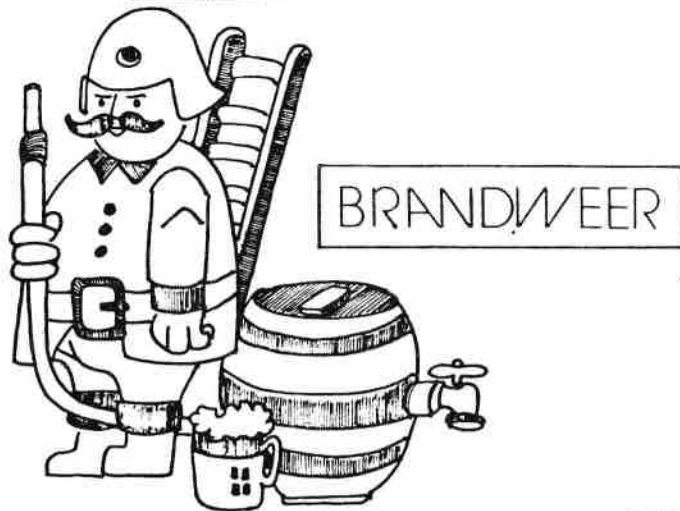
- De Hertogen van Brabant en de strijd voor de stedelijke democratie (resp. Koninklijk paleis, St. Goedele, Grote Markt, beeld van Lieven T'serclaes),

- De Prins van Oranje en het calvinistisch stadsbestuur (de Oranjekapel, de Zavelkerk met markt en boetiekjes, het Egmontpaleis,
- Het koninkrijk België en de Opbloei na 1830 (de 19-eeuwse winkelgaleries, de Jugendstil en het huis van Baron Horta);
- De Taalstrijd en
- De Sociale tegenstellingen in het huidige Brussel (de arme Marollenwijk, het Noordafrikaanse Sint Gillis, het rijke Quartier de Boondael, Terkamerenbos) plus theedrinken op het Robinsoneiland.

Cursusduur: 2 lesavonden van 2 uur op maandag 24 sept. en 1 okt. 1 exkursie van een hele dag op zaterdag 6 okt. Beperkte deelname i.v.m. exkursie.

Bedrag: f 45,- buskosten inbegrepen.

Voor nadere inlichtingen bij het secretariaat: Mevr. Jansen, Duizel (04970-2231).

Wegens ruimtegebrek zijn wij helaas genoodzaakt om de plaatsing van het 1^e vervolg van het artikel over de vrijwillige brandweer van Westershoven tot de volgende Rosdoek uit te stellen.

Redactie.

Het Mariakapelletje te Knegsel

Gebouwd uit dankbaarheid voor de bevrijding en het gespaard blijven voor het oorlogsgeweld.

In September 1984 zal het 40 jaar geleden zijn, dat de Kempen werden bevrijd van de Duitse bezetters. Ruim 4 jaar had de bevolking gewacht op de bevrijders. Eindelijk 18 september kwamen ze. Op dinsdag 19 september s'middags reden troepen van de Royal Welsh Fuseliers Knegsel binnen. Er werd niet gevochten, de Duitsers waren reeds vertrokken. In Wintelre en Vessem daarentegen boden de Duitsers taai verzet (1). De Knegselse bevolking was blij dat de oorlog was afgelopen en dat niemand van de bewoners iets was overkomen, al treurden sommigen wel om familie en bekenden uit naburige dorpen. Ook was er een kortstondig vuurcontact geweest tussen Nederlandse en Duitse troepen op 13 mei 1940 in het Knegselse buurtschap Driehuis. De militairen J. Terstroet en W. Heeseman waren hierbij om het leven gekomen, evenals 1 Duitse soldaat. De Knegselse mannen herinnerden zich ook de razzia's die de Duitsers hielden. Doordat men tijdig wist onder te duiken kon men de Duitsers uit de handen blijven. Vaak was men opgeschrikt door bomexplosies aan de Vessemseweg, waar de Duitsers een oefenterrein voor het werpen van bommen hadden. Dat de Knegselse bevolking zich inspande om tijdens de oorlogsdagen hulp te verlenen, blijkt o.a. uit de steun die men gaf aan mensen uit de stad. Zo werd er voedsel ingezameld voor mensen uit de H. Theresiaparochie te Strijp en tijdens de bevrijdingsdagen en maanden daarna waren kinderen uit Den Haag in Knegselse gezinnen ondergebracht (2). Pastoor Franciscus Houbraken was de organisator van deze acties. Zijn felheid tegen de Duitse bezetters blijkt uit aantekeningen die hij maakte tijdens de oorlogsdagen. Toen de Duitsers de torenklok

meenamen bleef pastoor Houbraken niet bij de pakken neerzitten. Al voordat de bevrijders Knegsel binnentrokken had hij een flinke som geld verzameld voor het aanschaffen van een nieuwe klok. Een groot persoonlijk risico nam hij door burgemeester van Hooff uit Veldhoven, gezocht door de Duitsers, te laten onderduiken op de Knegselse pastorie. Zelfs de parochianen wisten hier niets van.

Op zondag 24 september 1944, vijf dagen na de bevrijding, noteert pastoor Houbraken in het afleesboek: "H. Mis om 10.00 u uit dankbaarheid voor de bevrijding namens een vurig patriot (hijzelf?). Na de Hoogmis gezamenlijk "Wien Neerlands bloed door de aderen vloeit", hetgeen staande wordt gezongen. Om half drie lof met rozenhoedje. Na het Avé Maria het "Te Deum" om God te bedanken voor de bevrijding en na het lof een lied van dank en lof".

In de periode van september 1944 tot einde 1945 worden veel H. Missen opgedragen met intenties als "dankbaarheid voor de bevrijding", "voor de Engelsen en de Amerikanen" en "voor de oorlogsslachtoffers". Het is duidelijk, dat in deze periode veel mensen blij waren, dat de oorlog voorbij was. In december 1944 wordt Johannes van Cuijck tot pastoor te Knegsel benoemd, als opvolger van pastoor Houbraken, die na een kortstondige ziekte overleden was. Het is pastoor van Cuijck geweest, die de dankbaarheid van de bevolking voor de bevrijding wist om te zetten in een blijvend aandenken. Hoe het idee ontstond om een Mariakapelletje te bouwen, heb ik niet kunnen achterhalen. Er bestaan weinig of geen aantekeningen over de eerste plannen. Sommigen menen zich nog te herinneren, dat pastoor van Cuijck vanaf de preekstoel vertelde, dat hij een droom had gehad, waarin hij een Mariakapel in Knegsel had gezien en dat hem door Maria was opgedragen om hier vaak te bidden.

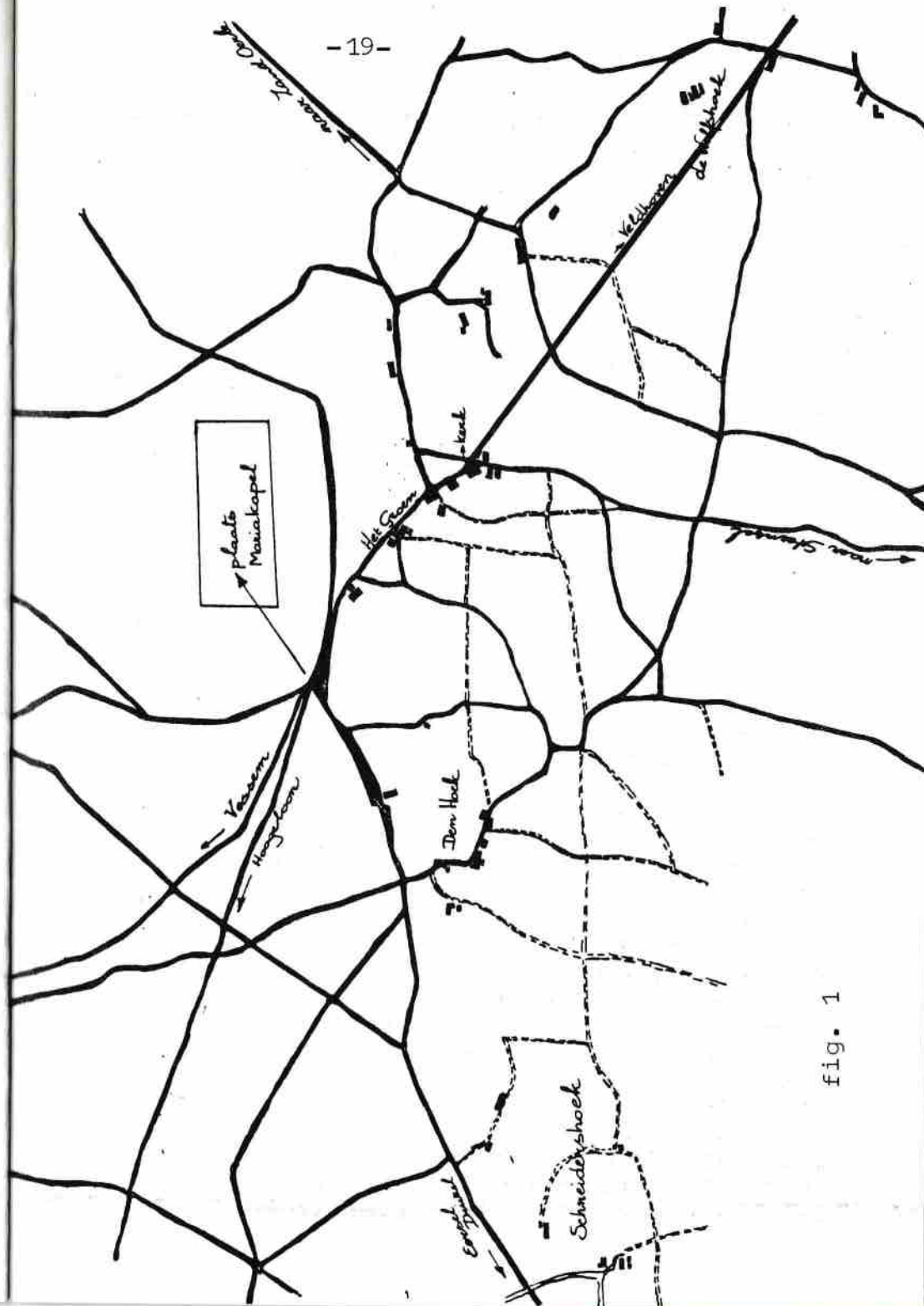

fig. 1

Hij stelde de parochianen voor om deze Maria-kapel te bouwen als blijk van dankbaarheid dat Knegsel zo goed de moeilijke oorlogsjaren doorgekomen was.

Het plan sloeg aan bij de Knegselse bevolking. Er werd een rondgang gehouden. De ongeveer 350 inwoners konden geldelijke bijdragen schenken om de benodigde materialen aan te schaffen (3). De bouw zelf zou door de plaatselijke aannemer Jos van de Ven, met inschakeling van vrijwilligers, worden uitgevoerd. De Jonge Boerenstand uit Knegsel zou het grondwerk verrichten en voor vervoer zorgdragen. Voordat er gebouwd kon worden moest beslist worden op welke plaats men ging bouwen. Waarom de keuze viel op de splitsing van het Groen in de Eerselse en Vessemseweg als bouwplaats is niet bekend. Had dit wellicht iets te maken met de eerste Engelse soldaten in september '44, die op deze plaats stopten om hun kaarten te bestuderen? Of lag deze plaats erg voor de hand? Bestuderen we de plattegrond van wegen (zie fig.1) dan zien we dat de genoemde splitsing eigenlijk erg centraal gelegen was t.o.v. de oude Knegselse buurtschappen. Bovendien kwam ook de weg uit Hoogeloon op dit punt uit. Een aantal secundaire wegen komt dicht bij de splitsing uit. Kortom veel mensen kwamen dagelijks op dit punt voorbij. Het gebied langs de Vessemseweg was reeds gedeeltelijk ontgonnen en er waren in 1946 ongetwijfeld plannen voor een verdere ontginning van de heidevelden in de richting Vessem en Hoogeloon.

Alle wegen die bijeenkwamen op het punt waar de kapel zou komen waren nog onverhard in 1946. Juist op dit "knooppunt" van wegen was door veelvuldig gebruik met paard en kar, waarbij men probeerde zoveel mogelijk de weg te bekorten, een soort driehoekig onverhard pleintje ontstaan. Er was daardoor ruimte om op dat punt een kleine kapel te bouwen.

De aanvraag tot bouw door pastoor van Cuijck

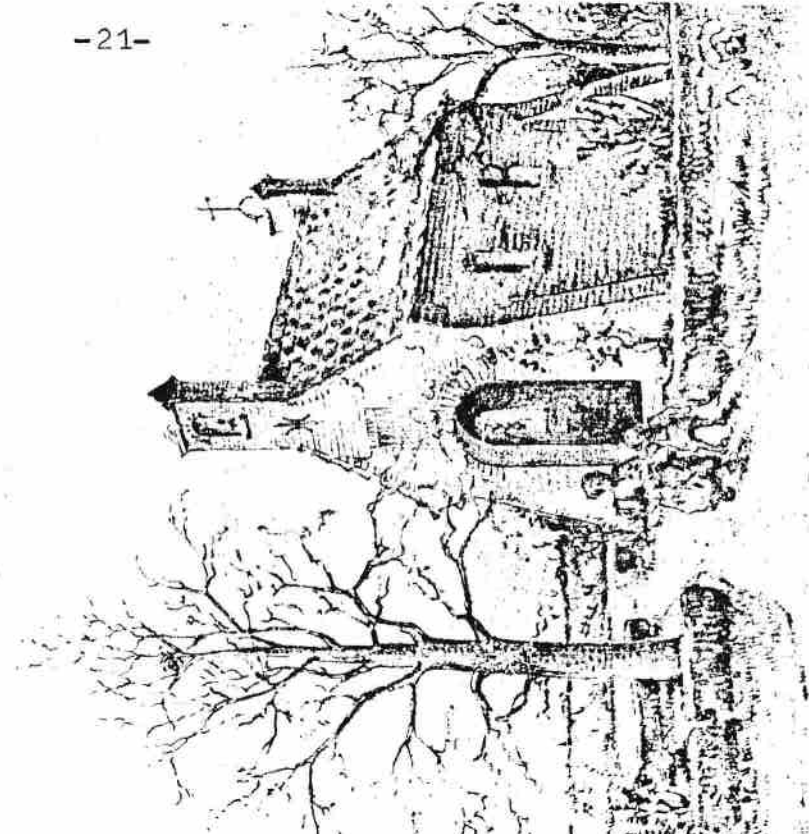

fig. 3

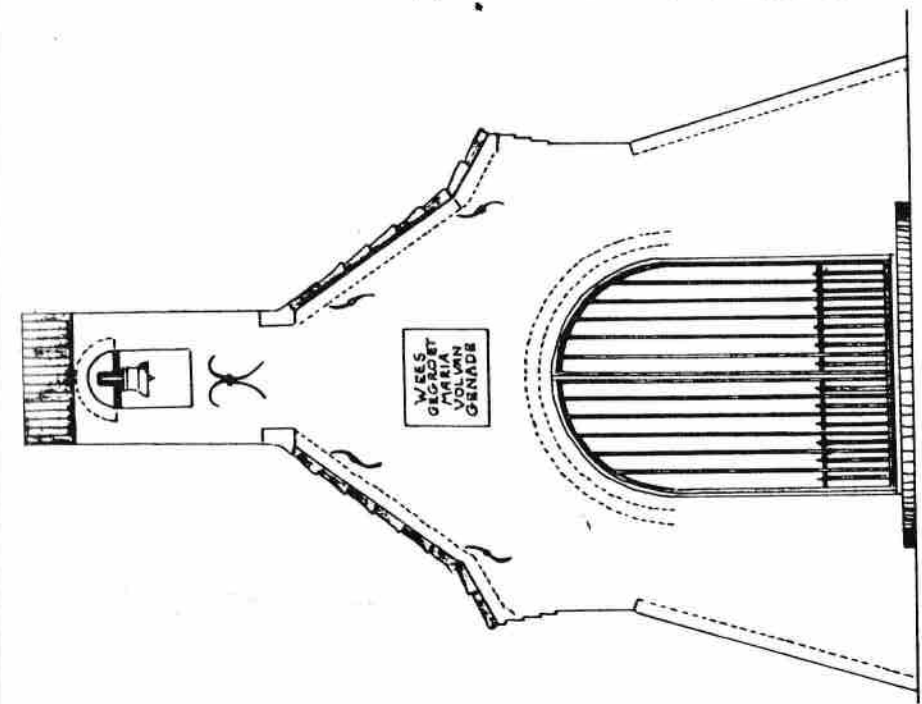

fig. 2

dateert van december 1946. Op 21 februari 1947 keuren B. en W. Vessem het bouwplan goed. De bouwkosten worden geraamd op f 1200,-. Daarna is het plan door de gemeenteraad goedgekeurd. Op 28 juni 1947 gaf de gemeente Vessem bij raadsbesluit toestemming tot de bouw van het Mariakapelletje op de volgende voorwaarden: A. Aan de gemeente een jaarlijkse retributie te betalen van f 0,50. B. De naaste omgeving van de kapel goed te onderhouden. Pastoor van Cuijck had inmiddels contact opgenomen met architectenbureau Kooken te Eindhoven voor het maken van een schetsplan. Het ontwerp van de kapel werd uitgevoerd door architect C.H. de Bever, die in oktober 1946 zijn tekening gereed had. De tekening laat een vrij eenvoudige kapel zien met een hoogste punt van 7.26 m van het klokkentorentje (fig 2). Dit torentje werd verkregen door de voorgevel op zijn hoogste punt nog te verhogen. In de uitgespaarde opening in de verhoogde gevel kon een kleine klok hangen. Ook de achtergevel was doorgetrokken en voorzien van een ijzeren kruis. De kapel nam een oppervlak van 4.60 m bij 5.40 m in. De zijgevels bevatten elk twee glas in lood raampjes waardoor licht van buiten af kon binnenvallen. De deuropening en de raampjes waren voorzien van smeedijzeren traliewerk. Behalve de bouwtekening bestaat er nog een zogenaamde perspectief tekening van de kapel, geplaatst in een stukje landschap (fig. 3). Deze tekening is van de hand van Harry de Beer, die ruim 40 jaar medewerker was van architect de Bever. Het landschap laat een toren zien op de achtergrond, mogelijk die van Steensel, terwijl de kapel omringd is door enkele eikenbomen en een lage heg. De bouw werd uitgevoerd door aannemer Jos van de Ven, die dit werk vooral in de avonduren en op zaterdagen uitvoerde. De Jonge Boerenstand verrichtte o.m. het grondwerk en zorgde voor aanvoer van stenen. Vrijwilligers bij de

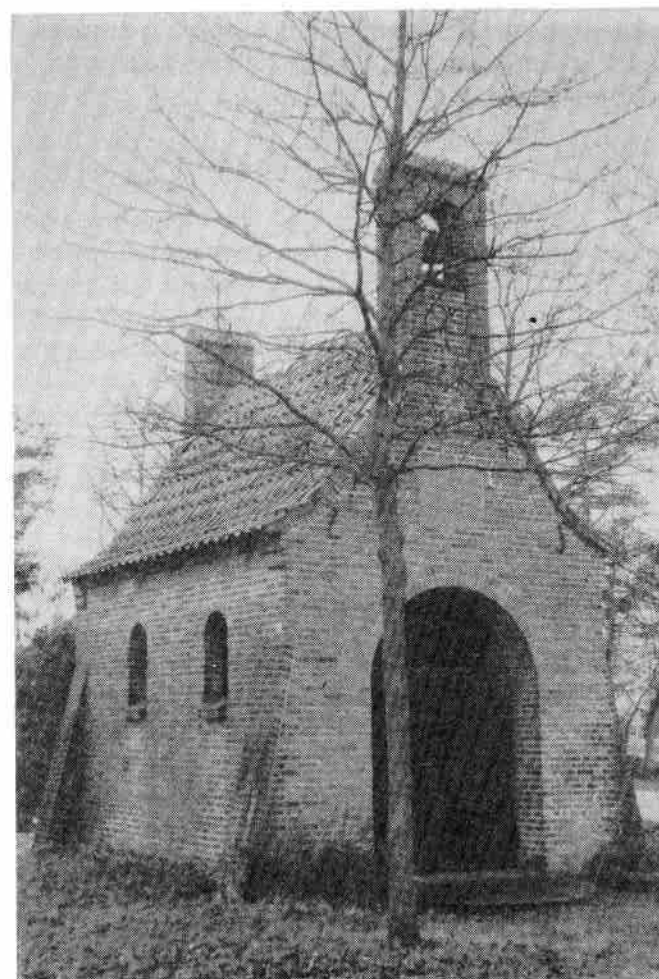

fig. 4 Maria kapelletje in 1980

bouw waren Geert Groenen, die op de nabijgelegen Zandhoeve woonde, en Sjef Korsten, die kennis had aan een meisje Leemans uit Knegsel. De gedenksteen die in de voorgevel werd geplaatst bevatte niet de tekst van de bouwtekening "Weesgegroet Maria vol van genade", maar een tekst die waarschijnlijk van pastoor van Cuijck afkomstig is:

"Heilige Maria, wij danken U voor Uw bescherming in de jaren van de oorlog en de bevrijding in de jaren O.H. 1940-1944"

Samen met aannemer van de Ven gaat pastoor van Cuijck naar Aarle-Rixtel om een klokje te bestellen.

Op 14 april 1948 nog tijdens de bouw van de kapel overleed Johannes Bernardus van Cuijck, pastoor van Knegsel en initiatiefnemer van de bouw. Hij heeft de kapel zien bouwen, de afwerking en inzegening waarschijnlijk niet meer. Drie en een half jaar was hij pastoor van Knegsel geweest en mensen, die hem hebben gekend spreken nu nog met grote waardering voor zijn persoon. Zijn opvolger pastoor Wilhelmus van Leeuwen laat de foto van zijn voorganger ophangen in de kapel naast het Mariabeeld. Aan de andere kant hangt het portret van burgemeester Jan Smulders van Oost- West- en Middelbeers, tevens waarnemend burgemeester van Vessem. Hij was in de oorlog opgepakt vanwege verzet tegen de Duitsers, maar moest dit bekopen met zijn dood in een Duits concentratiekamp.

Op 8 juli 1948 noteert pastoor van Leeuwen de uitgave van f 190,60 voor een klokje. Dit klokje nog besteld door pastoor van Cuijck hangt waarschijnlijk in het torentje van de kapel.

Anderen menen zich te herinneren dat één van de twee angelusklokken zijn gebruikt, die verstopt waren tijdens de oorlog in de pastorie-tuin onder de grote palm. Deze klokjes hingen in de pastorie (boven de voordeur) en op het dak van de kerk (boven het hoofdaltaar). Beide

klokjes werden door de Duitsers niet gevonden en waren na de bevrijding weer beschikbaar. Boven het hoofdaltaar is het klokje niet meer teruggehangen, boven de pastoriendeur wel. Hoe dan ook de Mariakapel werd voorzien van een klokje van 30 cm doorsnede. Dit klokje heeft tijdens de eerste jaren zijn heldere klanken laten horen, tegenwoordig hangt het stil in zijn torentje.

Pastoor van Leeuwen laat ook eikenbomen planten rondom de kapel. Op 11 januari 1949 noteert hij in zijn kasboek de volgende uitgaven:

- 12 jonge eiken bij de kapel f 60,-
- voor de vracht f 3,-

Ook liet hij gras inzaaien want in Sept '49 noteert hij:

- kunstmest voor gras aan de kapel f 5,-

Daarmee had de kapel zijn beplanting gekregen, die ze nu ook nog heeft, zij het dan dat niet alle jonge eiken sterk genoeg waren om het 35 jaar uit te houden. Het oorspronkelijke zandige pleintje werd nu gedomineerd door de kapel en zijn bomen.

Op 16 december 1952 geeft Mgr Mutsaerts toestemming aan het Kerkbestuur de grond aan te kopen.

Op deze plaats hebben ongetwijfeld veel Kempische mensen even stil gestaan (fig. 4). Hier werd in 1977 bij het 50-jarig bestaan van de parochiekerk Mgr. Bluijsen, bisschop van 's Hertogenbosch, ontvangen.

Wanneer werd de Mariakapel ingewijd en in gebruik genomen? Deze datum is mij niet bekend. Uit de spaarzame aantekeningen (4) kan men opmaken dat in de zomer van 1948 de kapel in gebruik werd genomen. Een Mariabeeld werd geleend van de Sint Cecilia parochie uit Veldhoven.

Op 16 augustus 1948 noteerde pastoor van Leeuwen in zijn kasboek dan de inkomstenkant:

- Geld uit offerkaarsen Mariakapel f 410,-
- Op dezelfde datum nogmaals f 114,-

Elke maand waren de inkomsten relatief groot. Tot 1950 is bekend, dat deze lagen tussen f 50,- en f 150,- per maand. Hieruit blijkt, dat veel mensen de kapel bezochten en er een kaars opstaken.

In februari 1949 noteert pastoor van Leeuwen in het parochiememoriaal:

"Daar in de kapel nog altijd een in Veldhoven geleend Mariabeeld stond met voetstuk, was in september en oktober werk gemaakt voor de vervaardiging van een nieuw beeld door de N.V. Tiglia te Tegelen. Dit beeld van terra cotta of gebakken klei en verglaasd, kwam begin februari aan. Op de feestdag van Maria's verschijsing te Lourdes werd het beeld in de kerk gewijd en vervolgens onder gebed en gezang in procesie naar de kapel gebracht. In de kapel werd een voetstuk gemetseld".

Aannemer Jos van de Ven metselde een grote M in het voetstuk. Aanvankelijk had hij hiervoor nog andere stenen gezocht, maar hij vond er geen die mooi pasten. Op dit voetstuk kwam het nieuwe beeld prachtig tot zijn recht. Dit Mariabeeld staat er nu nog. In augustus 1983 scheelde het overigens maar een haartje of het beeld was voor de Knegselse gemeenschap verloren gegaan. Het verhaal heeft iets van een middeleeuwse legende. Het speelde zich af tijdens de prachtige zomer van 1983, op een van die dagen, dat veel mensen uit Eindhoven en Veldhoven afkoeling en vertier zochten aan het dichtbij de kapel gelegen E3-strand. Bumper aan bumper waren ze door Knegsel voorbij de kapel gereden; tot na twaalfen s'nachts zaten de terrassen van de plaatselijke cafés vol. Als het eindelijk rustig wordt en de mensen kunnen inslapen, nemen onverlaten het Mariabeeld mee. De diefstal wordt ontdekt door Annie Groenen-Lepeelaars, verzorgster van de kapel. De verslagenheid onder de oudere Knegselnaren is groot. Er wordt besloten contact met de krant op te nemen. Deze publiceert een foto van het Maria-

beeld gemaakt door een der leden van "De Hooge Dorpen" (5). Om 9.30 u belt antiquair J. van de Loo uit Eindhoven naar de pastorie in Knegsel, dat hij het beeld twee dagen geleden heeft gekocht van een man, die beweerde zelf beelden te maken (fig. 5). Pastoor Peters kan zijn parochianen vanaf de kansel de verheugende mededeling doen, dat het Mariabeeld terecht is en roept op tot gebed. In oktober 1983 bloeit de Mariadevotie in Knegsel weer op. Rond zeven uur 's avonds branden er vele kaarsen en men bidt gezamenlijk het rozehoedje. Hiermee bevestigen kapel en beeld hun plaats binnen de Knegselse gemeenschap.

Referenties

1. Uitgave van Heemkundestudiegroep Vessem-Wintelre-Knegsel "Mei 1940- September 1944" in september 1979.
2. Volgens notities in het parochiele afleesboek Knegsel (Aanvang 18 mei 1944)
3. Geschreven informatie omtrent deze rondgang en met name over de opbrengst heb ik niet kunnen achterhalen.
4. O.M. Blijkt dit uit gegevens uit de kerkekas en uit de tekst van het bidprentje van pastoor Johannes van Cuijck.
5. Eindhovens Dagblad 3-6 augustus 1983.

Het artikel over de Mariakapel heb ik kunnen schrijven doordat velen mij gegevens verschaften. Daarbij wil ik met name noemen pastoor Peters uit Knegsel, de sekretarie van de gemeente Vessem, Wintelre en Knegsel, architect ir. L. de Bever, aannemer Jos van de Ven, Jan Neutkens, Cees van Herk en Toon van de Broek. Hiervoor wil ik mijn erkentelijkheid betuigen.

Mat Theunissen

fig. 5 Het Mariabeeld is terecht.
Een verheugde pastoor Pe-
ters kan het weer overne-
men van artiekhandelaar
van de Loo.